

10. Jakowicka M. Nauczyciel w kształceniu i doskonaleniu w kontekście reformy edukacji / M. Jakowicka; red. W. E. Koziol, E. Kobylec-ka. – Warszawa: Wyd. Eurydice, 2008. – 219 s.

This article describes some aspects of professional teachers training, in particular for preschool profile, taking into account forms, methods of training, made a comparative analysis of such training in Ukraine and Eastern Europe, in particular in Poland and Romania.

Key words: professional training, educational standards, educational program, educational-qualification level.

УДК 371.6:37.01.32(477.83/86)

ББК 78.3

Ірина Скоморовська

ВНЕСОК МИХАЙЛА ГАЛУЩИНСЬКОГО В ОРГАНІЗАЦІЮ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ В ГАЛИЧИНІ

У статті проаналізована культурно-освітня діяльність Михайла Галущинського як очільника товариства “Просвіта”. Встановлено, що М. Галущинський спрямовував роботу товариства на розширення мережі осередків “Просвіти”, відкриття бібліотек, читалень, а також сприяв функціонуванню при них курсів для неписьменних, аматорських гуртків тощо. Водночас, він був автором низки праць (“Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі” (1920), “Українські народні бібліотеки і праця над поширенням книжки” (1926)), у яких відображена громадянська, національна та педагогічна позиція М. Галущинського в контексті розвитку культури та освіти краю.

Ключові слова: Михайло Галущинський, товариство “Просвіта”, бібліотека, читальня, курси для неписьменних, гурток прихильників книги, культурно-просвітницька робота, українська еміграція.

Постановка проблеми. Розвиток і формування дитини як особистості відбувається шляхом прищеплення їй морально-етичних, національних, громадянських цінностей і набуття необхідних знань, вмінь. Становлення різнобічно розвиненої особистості неможливе без засвоєння нею історичних подій минувшини, ознайомлення з діяльністю визначних діячів держави та рідного краю. Постать Михайла Галущинського займає важливе місце в історії галицької землі, оскільки він усе своє життя присвятив боротьбі за право галицьких українців на рідномовні школи, бібліотеки, книжки та інші осередки освіти та культури. Саме за часи головування М. Галущинського, товариства “Просвіта” досягло значного розквіту і стало провідником культурно-просвітньої роботи краю.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку нашого суспільства актуалізується потреба дослідження наукових надбань визначних освітян, громадських діячів; вивчення історико-педагогічного досвіду діяльності українських культурно-освітніх та педагогічних товариств. Оскільки засвоєння педагогічних традицій минулих років є джерелом розвитку освіти сьогодення.

Аналіз наукових досліджень. Діяльність товариства “Просвіта” у Галичині міжвоєнної доби розкрита у дослідженнях І. Андрухів, С. Добржанського, М. Зніщенка, Н. Кунанець, Б. Савчука та ін. Історичний досвід розвитку освіти в краї проаналізовано в працях Г. Білавич, Д. Герцюка, Т. Завгородньої, І. Курляк, З. Нагачевської, Б. Ступарика, М. Чепіль та ін.

Мета статті – проаналізувати доробок Михайла Галущинського як голови товариства “Просвіта” в організації культурно-освітньої роботи у Галичині.

Виклад основного матеріалу. Галущинський Михайло Миколайович (1878–1931) – галицький педагог, громадський і політичний діяч, перший комендант січового стрілецтва, активний діяч і голова “Просвіти”, автор багатьох педагогічних праць, член українських громадських організацій. М. Галущинський народився 26 вересня 1878 р. у с. Звиняч, Чортківського повіту на Тернопільщині. Початкову освіту здобув вдома, а середню отримав у Тернопільській гімназії, під час навчання в якій був членом таємного гуртка “Студентська громада”. Університетську освіту здобув на філософічному факультеті у Львові та Відні (1898–1901). Вже за студентських часів М. Галущинський демонстрував активну громадянську позицію, що проявлялося у здійснюваній ним громадській роботі: був головою студентського товариства “Академічна громада” (м. Львів); головою “Січі” (м. Відень); належав до провідних членів організації “Молода Україна”; вів роботу серед студентської та учнівської молоді, залучаючи її до громадської активності, участі в політичних дискусіях та організованих виступах.

Із відкриттям у Рогатині української приватної гімназії ім. Св. Володимира Великого 1909 р., став її першим директором, де працював аж до Першої світової війни. Після війни М. Галущинський розпочинає роботу в “Рідній школі”, а з 2 квітня 1923 р. очолює товариство “Просвіта”. В цілому, діяльність “Просвіти” була багатогранною: утворення в містах і селах філій товариства; організація роботи захоронок, бібліотек, читалень, аматорських театральних гуртків, різноманітних курсів (освітніх, вищої освіти, для неграмотних). Але основна мета діяльності товариства полягала в піднесенні національної свідомості галичан, формування в них активної громадянської позиції та боротьба з неписьменністю серед населення краю. Однак, час, коли М. Галущинський очолив “Просвіту”, був досить непростим для товариства. Роки Першої світової війни трагічно вплинули на розвиток освіти краю: значна кількість осередків товариства була зруйнована, а коштів на відновлення їх роботи не вистачало. У зв’язку з цим, не маючи змоги самостійно відновлювати діяльність осередків товариства, просвітяни залучали до цієї роботи інтелігенцію, сільських учителів, селян та молодь, апелювали до заможних громадян, які “були здатні до матеріальних жертв” [10, с. 235].

На посаді голови товариства “Просвіта” М. Галущинський значну увагу приділяв організації просвітньої роботи в краї, подоланню неписьменності серед українського населення та здійсненню національного виховання. З цього приводу очільник товариства зазначав: “всі культурно-просвітницькі товариства повинні доповняючо впливати на життя дівчата і молоді; доповняти шкільне виховання в національним і громадським дусі; виривати дитину й молодь від оставання одинцем та дати їй можливість зносити із рівними собі” [5, с. 13]. Відтак, при Головному Відділі товариства були створені комісії, які опікувалися своїм напрямом діяльності: бібліотечна комісія, комісія по боротьбі з неписьменністю (з 1920 р. її членом був і М. Галущинський) та інші.

Пріоритетним напрямом роботи товариства було створення читалень, мандрівних та стаціонарних бібліотек, у приміщенні яких відбувалася не лише видача літератури, а й організували курси для неписьменних, читання лекцій, аматорські гуртки, гуртки прихильників книжки, книжкові виставки та свята. М. Галущинський неодноразово наголошував на якісній організації бібліотечної роботи в краї, зазначаючи, що не всі осередки функціонують на належному

професійному рівні: “вже існуючі українські читальняні книгозбірні мусять поставити себе на відповідній висоті ... Тому, бібліотеки різних товариств, які не представляють поважної вартости ні під оглядом змісту, ні ведення, ні читачіства, повинні об’єднати зусилля з іншими для заснування однієї “поважної” установи, яка змогла б перетворитися в публічну бібліотеку” [7, с. 1].

М. Галущинський у книзі “Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі” (1920) також узагальнив певні вимоги до приміщень, у яких можна організувати бібліотеки і читальні зали: бібліотечне приміщення має бути світлим, оскільки в недостатньо освітленій кімнаті з високою вологістю книги швидко псуватимуться; при улаштуванні бібліотеки варто “призначити одну комнату для ужитку читаючих, а як можливо, другу для ужитку часописів та періодичних видань” [5, с. 27]; бібліотечні шафи не повинні бути вищими за два метри, щоб бібліотекар мав змогу вільно дістати потрібну книгу.

Оцінюючи перспективи розвитку бібліотечної справи у Галичині, М. Галущинський зазначав, що для налагодження роботи книгозбірень необхідно видати “друки для ведення бібліотек і до уодностайнення діловодства; виготовити зразково річеві катальоги; подбати про бібліотечні курси, щоби виборних бібліотекарів впровадити в їхню діяльність; в повітових осередках створити бібліотечні кабінети для проводу організації місцевих бібліотек; по повітових осередках розбудувати мандрівні бібліотеки” [1, с. 136].

Важливими осередками освіти у невеликих населених пунктах були саме мандрівні бібліотеки, організовані товариством “Просвіта” 1924 р. В умовах відсутності коштів на заснування стаціонарних, мандрівні книгозбірні були чи не єдиним джерелом просвіти для дітей та дорослих в українських селах. На прохання представників філій центральний відділ товариства у Львові надсилав комплекти книжок, які не дозволялося тримати довше, як два місяці. Кожний з них включав найновіші книжки (повісті, оповідання, науково-популярна література, видання для молоді) [4, с.103]. М. Галущинський зазначав, що “комплекти мають відповідні дерев’яні скринки, в якій знаходяться всі книжки в старанному переплеті, з катальогом, регуляміном і статистичним виказом” [3, с. 5]. Спочатку комплектування зібрань здійснювалося бібліотекарями на власний розсуд, однак згодом книжкові фонди вкладалися відповідно до вподобань читачів.

За два роки існування такі осередки надали послуги читачам у 98 місцевостях Галичини [8, с. 6]. Лише упродовж 1924–1925 рр. мандрівні бібліотеки охопили роботою 20 просвітянських філій: Бережани, Борщів, Бучач, Городенка, Грималів, Долина, Зборів, Коломия, Львів, Надвірна, Новий Санч, Перемишляни, Радехів, Рудки, Самбір, Сокаль, Сянок, Турка, Чортків, Яворів. Їх фондами скористалися 1 698 осіб, з них чоловіків – 788, жінок – 238, дітей до 11 років – 122 (дівчат – 25, хлопців – 97), до 13 років – 176 (дівчат – 80, хлопців – 96), молоді – 374 (дівчата – 143, хлопці – 231) [11, с. 129].

З ініціативи М. Галущинського проблемою освіти бібліотечних працівників у краї також опікувалося товариство “Просвіта”. Питання організації бібліотечарських курсів неодноразово розглядалося його членами, але тривалий час у цьому напрямі нічого не робилося. У зв’язку з цим, М. Галущинський на зборах товариства 1924 р. зазначав: “Не зроблено досі нічого в справі курсів для бібліотекарів. Причиною є наша мізерія, котра не дає нам можливости поставити цілої просвітної справи на належній висоті” [4, с. 102]. Лише 1928 р. Головний відділ “Просвіти” організував

курси для бібліотекарів м. Львова, а згодом навчання проводилося в різних місцевостях краю при філіях товариства [12, с. 211].

Значна культурно-просвітницька робота здійснювалася комісією по боротьбі з неписьменністю, яка розробила і опублікувала “Інструкцію для читалень “Просвіти” в справі поборювання неписьменности” (1922). Документ містив ряд рекомендацій та вказівок щодо організації курсів для неграмотних. Передбачалося, що навчання неписьменних розпочиналося з листопаду 1922 року і тривало 10–12 тижнів. По закінченню курсів учні повинні були оволодіти навичками читання, письма та лічби в межах 100, ознайомитися з мірами ваги і довжини, а також отримати основні відомості з історії України, географії та гігієни. У якості заохочення до навчання “анальфабетам” пропонувався курс церковного співу. Варто зазначити, що курси розраховувалися на осіб з різним рівнем знань, у зв’язку з цим включали 2 ступені. Якщо на першому рівні навчання організовувалося для тих, хто не володіє навичками читання чи письма, то на другому – вимагалася наявність базових знань з цих предметів. Ведення курсів покладалося на вчителів, священників, бібліотекарів або інших освічених осіб. Для успішного проведення цієї акції залучалися також найбільш активні члени громади, які заохочували неграмотних до навчання. В інструкції зазначалося, що кожен неграмотний має право звернутися до філії “Просвіти” з вимогою навчання. Після закінчення науки слухачі курсів отримували відповідні свідоцтва [15, арк.1–2].

Організація курсів для неграмотних була не єдиним шляхом поширення освіти. Працівниками читалень та бібліотек товариства організовувалися численні культурно-просвітницькі заходи, які мали на меті заохочення населення до отримання освіти, а також розширення та поглиблення їх знань з різних сфер життя. Найбільш результативною формою роботи з населенням було проведення голосних читань, відчитів та дружніх сходин. Зазвичай вони проводилися регулярно, у точно визначений час і охоплювали великий спектр питань. У звіті філії товариства “Просвіта” в Єзуполі Станіславського повіту (25.03.1923 – 31.12.1923) зазначалося, що в читальні кожної неділі та на свята відбувалися сходини, під час яких бібліотекар читав історичні твори або “красне письменство”. Для членів читальні с. Бранівка-Побереже “відбувалося читання часописів, книжок, бесіди на тему подій воєнних та українських. Вголос читалися книжки з історії козаччини...” [6].

З 1924 р. Загальні збори галицького товариства “Просвіта” постановили день 1 жовтня “Святом української книжки”, а жовтень проголошувався “місяцем української книги”. Прийняття такого рішення зумовлене тим, що саме 1924 року “відзначала” 350-літній ювілей перша українська книжка, яку видрукував І. Федоров у Львові 1574 р. [8, с. 1]. М. Галушинський підкреслював, що українці одні з перших почали відзначати таке свято. Приміром, у Польщі місяцем книги призначили лютий лише 1927 р., а в Німеччині свято книги почали відмічати з березня 1928 р. [6, с. 34]. Варто зазначити, що місяць жовтень вибраний не випадково, оскільки “звичайно в жовтні починається жвавіша праця в читальнях; покінчалися роботи в полі, вечори стали довші, читальники можуть починати свою працю” [9, арк.1]. Також, переважно всі бібліотеки “Просвіти” щороку на поклик Головного Відділу організували “Свято Шевченка”, Свято на честь Івана Франка, “Свято Просвіти” тощо.

У контексті нашого дослідження варто наголосити на тісній співпраці галицьких просвітян, зокрема й М. Галушинського, з українською еміграцією. Зокрема, досить потужною рушійною силою розвитку національних і освітянських ідей виступала українська еміграція в Чехословаччині. Аналізуючи стан

українського книговидавництва М. Галущинський вказував, що його осередок знаходився на еміграції: “Для появи української книжки більше зробила еміграція, як Галичина. Під сим оглядом положення в Галичині таке мізерне, що нагадує нам найгірші часи 50–60-х рр. минулого століття” [2, с. 75].

Знаковою подією в розвитку української бібліотечної справи став IV Міжнародний з'їзд бібліотекарів і приятелів книги у Празі (28 червня – 3 липня 1926 р.). У роботі з'їзду взяли участь 600 делегатів, які представляли 30 народів. Українська делегація включала 29 осіб (Галичину представляли М. Галущинський, І. Калинович, К. Панькевич; українську еміграцію – Д. Антонович, Л. Биковський, О. Колесса, О. Лотоцький, С. Сірополко, В. Січинський та ін.) [14, с. 2–3]. Беручи активну участь у роботі з'їзду, українські науковці прагнули ознайомити світову спільноту зі станом та особливостями діяльності книгозбірень в Україні, проблемами, які виникали при закладанні бібліотек і поширенні книги. Широком і різноманітним став діапазон тем виступів українців: М. Галущинський – “Українські народні бібліотеки і праця над поширенням книги”, І. Калинович – “Останнє десятиліття української книги (1914–1923 рр.)”, Д. Антонович – “З історії мистецтва української книги”, О. Колесса – “Рукописи й палеотичні книги південного Підкарпаття”, С. Сірополко – “Бібліотечна справа на Україні в минулому та тепер в зв'язку зі станом духової культури” [13, арк. 1–3].

Таким чином, такі заходи сприяли ознайомленню українських громадсько-просвітницьких діячів з європейським досвідом організації книгодрукування, поширення та популяризації книжкової продукції; водночас українська еміграція неодноразово матеріально підтримувала функціонування товариства “Просвіта”, надсилала художні, наукові, дитячі друковані видання.

Висновки з даного дослідження. Аналіз досліджуваної літератури, дозволяю підсумувати, що в період керівництва Михайла Галущинського товариство “Просвіта” набуло значного розвитку та відіграло помітну роль у культурно-освітньому житті Галичини. Створені бібліотеки і читальні надавали молоді доступ до рідномовної книги. У них систематично і в точно визначений час працювали гуртки (самоосвітні, наукові, театральні, прихильників книги); курси (вищої та загальної освіти, для неписьменних); проводили голосні й тихі читання, освітні виклади, відчити, “дружні сходи”, а також організовували свята, концерти, вистави. Такі форми роботи з читачами якнайкраще сприяли боротьбі з неграмотністю населення і впливали на піднесення його рівня освіченості.

1. Галущинський М. З нагоди місяця “Просвіти” / М. Галущинський // Народня Просвіта. – 1927. – Ч. 9–10. – С. 133–140.
2. Галущинський М. Книжка й українське громадянство / М. Галущинський // Літературно-Науковий Вістник. – 1922. – Т. LXXVIII. – Кн. VII. – С. 72–79.
3. Галущинський М. Мандрівні бібліотеки і їх значіння / М. Галущинський // Народня Просвіта. – 1925. – Ч. 1. – С. 4–5.
4. Галущинський М. Мандрівні бібліотеки товариства “Просвіта” // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 7. – С. 101–103.
5. Галущинський М. Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі / М. Галущинський. – Львів, 1920. – 34 с.
6. Галущинський М. Національні й громадські свята / М. Галущинський // Життя і знання. – 1930. – С. 33–35.
7. Галущинський М. Преважна справа / М. Галущинський // Діло. – 1930. – Ч. 4. – С. 1.
8. Галущинський М. Українські народні бібліотеки і праця над поширенням книжки / М. Галущинський. – Львів, 1926. – 7 с.
9. Державний архів Тернопільської області. – Фонд 294. – Оп. 1. – Спр. 133. – 3 арк.

10. Дещо про обов'язки бібліотекаря (Бібліотечний порадник, Ч. 11) // Життя і знання. – 1933. – Ч. 11 (74). – С. 235.
11. Дорошенко Н. Рік праці мандрівних бібліотек товариства “Просвіта” у Львові / Н. Дорошенко // Народня Просвіта. – 1925. – Ч. 8. – С. 128–131.
12. Дорошенко Н. Суспільні функції громадських бібліотек / Н. Дорошенко // Шлях виховання і навчання. – 1935. – Річник IV. – С. 201–218.
13. Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника. – Фонд 57. – Спр. 814. – 8 арк.
14. Лютай Д. IV Інтернаціональний Конгрес Бібліологів і Бібліотекарів / Д. Лютай // Діло. – 1926. – Ч. 149. – С. 2–3.
15. Центральний державний історичний архів України у м. Львів. – Фонд 348. – Оп. 1. – Спр. 6370. – 44 арк.

The article analyzes the cultural and educational activities of Mihailo Halushchinskiy as head of the society “Prosvita”. It is established that M. Halushchynskiy directed the company’s efforts to expand the network of cells “Prosvita”, open libraries, reading rooms, and also contributed to the functioning with them courses for illiterate, amateur clubs. However, he was the author of several works (“Public education and the education of the people. Methods and goals” (1920), “Ukrainian national library and work on the distribution of the book” (1926), which reflect civil, national and pedagogical position of M. Halushchinskiy in the context of the development of culture and education in the region.

Key words: *Michael Galushchinskiy, society “Prosvita”, library, reading lounge, courses for the illiterate, the circle of supporters of the book, cultural-educational work, the Ukrainian emigration*

УДК 37.011.31

ББК 74.03(4Укр)-8

Наталія Фаненштель

ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СТЕПАНА БАЛЕЯ (1885–1952 рр.)

Стаття є спробою автора на основі аналізу наукових праць С. Балея дослідити філософські та психологічні засади його педагогічної концепції. Зокрема, виявлено вплив гуманістично-антропологічних ідей кінця XIX початку XX століття на філософські погляди вченого. З'ясовано роль професора К. Твардовського та традицій Львівсько-Варшавської філософської школи у спрямуванні наукових інтересів С. Балея у бік психології. Обґрунтовано потребу комплексного дослідження педагогічних ідей С. Балея з огляду на їх актуальність для побудови національної системи освіти України.

Ключові слова: *психотехніка, виховний контакт, психологія виховання (педагогічна психологія), психологія віку дозрівання, суспільна психологія.*

Постановка проблеми. *Ім'я академіка С. Балея залишається все ще маловідомим в історії вітчизняної педагогічної думки. Більша частина його наукового доробку через складні соціально-політичні умови в період між двома світовими війнами опинилася за межами українських земель. Долаючи тяжкі випробовування на своєму життєвому і творчому шляху, С. Балею довелося відчувати на собі наслідки збройних конфліктів, перебування у концентраційному таборі, втечу з нього і подальше переховування, а також жорстку політику санаційного режиму Польщі. Так, зокрема, українське походження вченого як потенційна загроза створення українського осередку стали перешкодою для його влаштування до*